

FAKULTETSKANSLIET FÖR NATURVETENSKAP

Datum: 2021-04-27
Dnr: GU 2021/420

Remissvar på Skogsutredningens slutbetänkande ”Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen” (SOU 2020:73) från Göteborgs universitet

Denna remiss tar upp följande punkter i Skogsutredningen:

- (1) Skogsskyddets inriktning mot norra Sverige
- (2) Så kallat ”frivilligt skydd” och utökad sådan del
- (3) Nyckelbiotopsinventeringen och dess avveckling

(1) Skogsskyddets inriktning mot norra Sverige

Skogsutredningen redovisar ett förslag med huvudsakligt formellt skydd av skogsmark i nordliga, fjällnära skogar. Detta förbiser grundläggande naturvårdsforskning i några av våra främsta vetenskapliga tidskrifter, forskning som inte redovisas i utredningen. Jag återger kort denna forskning nedan.

Globalt finns sedan länge en skev fördelning av skyddad mark, så att områden med lågt kommersiellt intresse främst har skyddats, enligt ”the theory of worthless land”, först föreslagen av Alfred Runte i en omdiskuterad bok från 1975, ”National parks: The American Experience”. Bob Pressey utvecklade detta ämne 1993 i Conservation Biology, i en ofta citerad uppsats med titeln ”Ad hoc reservation: forward or backwards steps in developing representative reserve systems”. Samtidigt utvärderades, i samma tidskrift 1992, det svenska områdesskyddet 1909-1986 av Frank Götmark och Christer Nilsson. Forskarna framhåller den starka skevheten i globala och regionala reservat-system, som innebär att en lång rad ekosystem, naturtyper och arter lämnas utan skydd, eller med svagt skydd – ofta de som är mest i behov av skydd, i mer produktiva områden runt om i världen. Bob Pressey framhöll att områdena främst hade skyddats av estetiska skäl (alpina och dramatiska landskap), för rekreation, och för turism – i Sverige även friluftsliv (förenligt med våra lagtexter för områdesskydd från 1965 och framåt).

Sverige anses ha ca 65 000 arter, men studier av mark-DNA tyder nu på avsevärt fler arter eller taxa, kanske dubbelt så många, ingen vet. En "species-by-species approach" är därför omöjlig för skyddsarbetet; den princip som kommit att framhållas alltmer är representation av alla befintliga naturtyper i reservatsystem, vilket, om det realiseras medför att de allra flesta arter samtidigt kan skyddas. Detta är en väsentlig del, av flera delar, i s k "Systematic Conservation Planning" – titeln på en viktig review i Nature 2000, av Margules & Pressey. Arbetssättet med systematisk naturvårdsplanering har sedan framhållits och utvecklats vidare av forskare i många länder. I utredningen nämns kort på sidan 115 begreppet representativitet ("representation" är bättre) och dess betydelse, men detta, och systematisk naturvårdsplanering borde haft avsevärt mer framträdande plats. Notera att representation är en viktig komponent i Aichi-mål 11, som kort nämns på sidan 384.

Skogsutredningens förslag att framförallt utöka skyddet av fjällnära skogar, även om detta kan ses som en positiv sak i sig, är ett steg tillbaka i arbetet med att skapa just representativt reservatsystem för Sverige – ett land där formellt skydd redan är starkt skevt fördelat på våra naturtyper. Satsning på en miljö leder ofrånkomligen till att satsningar på andra försämras eller uteblir. Och fjällskogar uppe i norr, på dominerande statlig mark, har redan omfattande formellt skydd. Utredningen skriver att Statens Fastighetsverk äger 866 000 hektar (nära tre gånger Gotlands yta) fjällnära skog varav 66% är skyddat som naturreservat och 18% tillkommer som "frivilligt avsatt". En mycket hög skyddsambition. Sveaskog äger 114 000 hektar fjällnära skogar, varav 70% är skyddat som "naturvårdsskogar". Till detta skall läggas redan skyddade stora nationalparker i norr, och landets största skyddade område: Vindelfjällens naturreservat (560 000 hektar).

Utredningen föreslår ytterligare skydd av fjällnära skog. Den 1 januari 2020 var 56% av skogsmarken i fjällnära skog formellt skyddad, men bara 3,7% av skogsmarken nedan fjällnära skog (resterande Sverige) formellt skyddad ("SCB Skyddad Natur"). Procent-siffrorna är i stort sett desamma om man bara räknar på produktiv skog.

Detta innebär att utredningens förslag kommer att förstärka skevheten i skyddade naturtyper i landet; väsentligt artrikare miljöer (t ex ädellövskogar) söder om Limes Norrlandicus (Biologiska Norrlandsgränsen) kommer att skyddas i mindre grad, och långsammare framgent. Detta problem borde uppmärksammas mer, eftersom det går stick i stäv mot såväl rekommendationer från internationell forskning och mot texter i Konventionen om biologisk mångfald (Aichi-mål) som Sverige ratificerat.

Naturligtvis hade utredarna igen lätt uppgift, eftersom ett viktigt direktiv var en stärkt äganderätt för privatskogsbruk. Politiken har styrt, så billigaste lågproduktiva kvarvarande statlig mark skyddas. Privat skogsmark i södra Sverige, högproduktiv jämfört med i Norrland, kostar mycket att skydda. Naturvårdsmyndigheterna, som under de sista 30 åren försökt styra mot förbättrad representation i nätverket av formellt skyddad skog, riskerar nu att få styra skutan åt annat håll.

(2) Utökat så kallat "frivilligt skydd"

"Frivilliga avsättningar" inom privatskogsbruket (små skogsägare, ca 300 000 personer) och inom bolag, mm har länge funnits med i miljömålet Levande Skogar. Själva ordvalet "frivillig" är olyckligt

och visar vad det tycks handla om: ett statligt ”hot” om skogsskydd måste tydligen mötas med, ”se till att göra något frivilligt...” Bättre vore, ”Egen naturvårdsavsättning” – och forskning visar faktiskt att de flesta små skogsägare inte vill ha rationellt skogsbruk på hela fastigheten, utan avsätter naturvårdsarealer om ca 5-10% därav.

Utredningen vill stärka det ”frivilliga” genom ett nytt begrepp, ”frivilligt formellt skydd” som huvudsakligt arbetssätt för skydd av skogsmark. Detta är för det första onödigt, för det andra innebär det att planeringen av områden för särskilt artrika regionala och mer lokala nätverk av skyddade områden försvåras hos länsstyrelser och skogsstyrelsen. Markägare kan redan idag kontakta myndigheter och föreslå skydd på fastighet, som kan realiseras om (a) marken har tillräckligt höga naturvärden, och (b) myndigheten har tillräckligt med pengar för skydd (vilket de inte kommer att ha i södra Sverige om Skogsutredningens förslag realiseras).

Södra Sveriges skogar är till ca 75% privatägda – se ”gul mark” på bifogad markägarkarta (en karta som få svenskar har sett!). Med den relativt goda kunskap som idag finns om naturvärdesskogar söder om Limes Norrlandicus kan Läns- och Skogsstyrelse styra resurser till koncentrationer av reservat och nyckelbiotoper. Som påvisats i bl a Ekprojektet (<https://www.gu.se/forskning/ekprojektet>) är sådana koncentrationer klart artrikare per ytenhet skyddat område än utspridda naturvärdesskogar. Om skydd främst ska ske på markägarinitiativ riskerar vi skapa ett mer suboptimalt nätverk av skyddad skog, med färre värdefulla arter per satsad krona.

Idag har vissa förbättringar skett genom avsättningar i sk Gröna Skogsbruksplaner och hos certifierade markägare. Men det är viktigt att veta att skogsfastigheter ofta säljs, för att få ut vinster, eller vid t ex arvskifte (Sveaskog har också aktivt sålt ut viss del av vår allas skogsmark till privata skogsägare). En ny markägare behöver inte följa tidigare ägares skogsbruksplan, och kan hoppa av certifieringen. Med formellt skydd (biotopskydd, naturreservat, nationalparker, Natura2000) uppnås ett säkert skydd, över lång tid.

(3) Nyckelbiotopsinventeringen och dess avveckling

En annan tragisk punkt är att nyckelbiotopsinventeringen ”bör upphöra” och registret ”gallras”. Denna långtidsinventering (1993-2021) med över 100 000 registrerade objekt har varit mycket värdefull för forskning, naturvård, naturvårdsplanering och skyddsansträngningar i hela landet (se t ex Lena Gustafssons skrift från SLU, ”20 års forskning om nyckelbiotoper”). Inventeringen har varit grunden för att Skogsstyrelsen de sista 20 åren kunnat avsätta så många skogliga biotopskydd – idag mer än 8300 områden, totalt 31 000 hektar. En liten totalareal, men de fungerar som spridda ”stepping stones” i ett starkt brukat skogsland, utanför fjällskogarna. Som Gustafsson visar är de, eller kan vara värdefulla komponenter i ett framtida reservatsystem. Nyckelbiotoperna kan utnyttjas för att identifiera och skydda många fler biotopskydd. Nyckelbiotoperna är också en väsentlig komponent i SC- och PEFC-certifieringen av skogsmark, och inventeringen bör fortsätta för att stödja både skydd och certifiering.

Finns vilja, och tillräckliga politiska insikter, skulle Sveriges naturvårdsrykte kunna förbättras vad gäller skogsskydd. Medan politiker förfasas över avverkad regnskog borde de läsa forskning som visar att tropiska länder har avsevärt högre andel skyddad skog än Sverige och Norden – se till exempel rapporten *Global analysis of the protection status of the world's forests*, i tidskriften *Biological Conservation*, 2009 (situationen har inte nämnvärt ändrats sedan dess). Försvagningen av svensk skoglig naturvård riskerar att slå tillbaka mot de politiska krafter som står bakom Skogsutredningen.

Frank Götmark, Professor i ekologisk zoologi och naturvårdsbiologi, Institutionen för biologi och miljövetenskap, GU